

YHDENVERTAISUUS- JA TASA-ARVOLAUTAKUNTA/Jaosto

Oikeussuojan tarve, toimivalta, vertailukelpoisuus, tulkkauspalvelu

Diaarinumero: YVTLTK/3XX/2018

Antopäivä: XX.XX.2019

Kuulonäkövammaisen hakija katsoi, että Kela oli syrjinyt häntä hänen vammaisuutensa perusteella, koska Kelan menettelyn vuoksi tulkkauspalvelun asiakas ei ollut yhdenvertainen muiden ihmisten kanssa, kun tulkkauspalvelun asiakkailla ei ollut mahdollisuutta lähteä äkkilähdölle. Hakija katsoi, että Kelan menettely asetti hakijan epäedullisempaan asemaan suhteessa tulkkia tarvitsemmiin ihmisiin, koska tulkkauspalvelua oli teknisesti niin vaikea saada äkkilähdöille. Hakija katsoi asiassa olevan kyse myös kohtuullisten mukautusten laiminlyömisestä.

Asiassa oli riidatonta, että hakijalla oli ollut oikeus saada tulkkausta ulkomaanmatkojaan varten. Hakija oli saanut tulkit kesäkuun 2018 matkalle, eikä kyseessä ollut äkkilähtö. Hakija ei ollut tehnyt tulkkilausta hakemuksessa mainitsemalleen äkkilähdölle 28.1.2018 lukien. Kela ei ollut siten tällaista tilausta käsitellyt.

Yhdenvertaisuuslain 21 §:n mukaisesti se, joka katsoo tulleen syrjityksi, voi saattaa asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi. Tässä tapauksessa hakija ei ollut tehnyt hakemusta äkkilähdöstä ja oli saanut tulkit kesäkuun 2018 matkalle, eikä hakija siten ollut oikeussuojan tarpeessa.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltaan ei kuulu tutkia luonteeltaan hypoteettisia kysymyksiä, eikä arvioida yleisellä tasolla jonkin menettelyn tai käytännön yhdenvertaisuuslain mukaisuutta lainkäyttöpäätöksissään, vaan käsitellä ja ratkaista tapauksia, joissa hakijalla on oikeussuojan tarve. Lautakunta katsoi, että hakemus oli jätettävä tutkimatta lautakunnan toimivaltaan kuulumattomana. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta totesi selvyyden vuoksi vertailukelpoisesta asemasta, että hakijaa ei voitu verrata käsiteltävässä olevassa asiassa yleisesti muihin ihmisiin.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta jätti hakemuksen tutkimatta toimivaltaansa kuulumattomana.

(Lainvoimainen)

Asian tausta

Hakija on henkilö, jolla on kuulonäkövamma. Hänelle on myönnetty Kansaneläkelaitoksen (Kelan) tulkkauspalvelupäätöksellä oikeus saada Kelalta tulkkauspalvelua.

Hakija on 13.11.2017 hakenut tulkkia kesäkuulle 2018 ulkomaanmatkalleen. Hakija sai päätöksen tulkista joulukuun alussa, ja tulkki välitettiin 13.2.2018. Hakijan ystävä pyysi 26.1.2018 hakijaa lähtemään äkkilähdölle sunnuntaina 28.1.2018. Hakija kieltäytyi ja jätti matkan väliin, koska katsoo Kelan rakentaneen järjestelmänsä niin, että tulkin tilaaminen äkkilähdöille on käytännössä mahdotonta. Kelan ulkomaanmatkoja koskevat hakemukset käsitellään vain virka-aikana.

Hakijan vaatimukset

Hakija vaatii, että yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta kieltää Kelaa jatkamasta tai uusimasta syrjintää vammaisuuden perusteella. Hakija vaatii uhkasakon asettamista kiellon tehosteeksi.

Hakijan perustelut

Hakija katsoo, että Kela on syrjinyt häntä vammaisuutensa perusteella, koska Kelan menettelyn vuoksi tulkkauspalvelun asiakas ei ole yhdenvertainen muiden ihmisten kanssa, kun tulkkauspalvelun asiakkailla ei ole mahdollisuutta lähteä äkkilähdölle. Hakija katsoo, että Kelan menettely asettaa hakijan epäedullisempaan asemaan suhteessa tulkkia tarvitsemattomiin ihmisiin, koska tulkkauspalvelua on teknisesti niin vaikea saada äkkilähdöille. Kela vaatii etukäteen haettavan luvan, jonka kiirehdittynä saa noin viikossa. Lupamenettely ja sen hitaus estävät äkkilähdön itsessään. Hakija katsoo, että on sattumanvaraista, milloin tulkkivälitys vastaa viesteihin, vaikka kyseessä olisi äkkilähtö.

Hakija ei ole tehnyt tulkkauspalvelulle hakemusta tammikuun äkkilähdöstä, koska tiesi, että vaikka vapaa ja pätevä tulkki olisi ollut tiedossa, ei Kela olisi välittänyt tulkkia, koska matkan ajankohta oli niin lähellä. Aiemmin, kun kunta järjesti tulkkausta, sai äkkilähdönkin järjestettyä. Hakija katsoo, että Kela on tietoisesti halunnut estää tulkkauspalvelun käyttäjiä saamasta tulkkia äkkilähdöille. Kelan olisi helppoa luoda järjestelmä niin, että välityksen aukioloaikoina annettaisiin lupa ja tulkki välitettäisiin alle tunnissa. Nyt Kela syrjii tulkkauspalvelun käyttäjiä, kun heiltä vaaditaan viikkojen tai kuukausien varoitusaika. Suomessa tapahtuviin tilauksiin ei ole varoitusaikaa ja tulkin voi saada alle tunnissakin tulkkitalaukseen.

Hakija katsoo, että Kela on evännyt häneltä yhdenvertaisuuslain kohtuullisten mukautusten tekemisen. Hakija toteaa, että kohtuullinen mukautus asiassa olisi, että tulkista voisi saada päätöksen ja tulkin voisi myös tilata välityksen aukioloaikoina, eikä vain virka-aikana. Kohtuullinen mukautus olisi esimerkiksi myös se, että ulkomaanmatkan hakemuksen voisi tehdä muullakin tavalla kuin tietyllä allekirjoitetulla lomakkeella. Kela voisi myös taannehtivasti tehdä myönteisen päätöksen äkkilähtömatkasta, mikäli tulkkauspalvelun saamisen kriteerit täyttyisivät.

Vastaajan vastaus

Vastaaja kiistää syrjineensä hakijaa.

Vastaajan perustelut

Vastaaja toteaa järjestäneensä vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelua tulkkauspalvelulain nojalla 1.9.2010 lukien. Kela toteaa, että tulkkauspalvelun asiakkaan on aina tilaushetkellä kerrottava, mikä on se tulkkaustilanne ja -tarve, johon hän tulkkausta tarvitsee. Tämä koskee myös tulkkauspalvelulain 7 § 3 momentin alle kahden viikon kestäväää ulkomaan matkaa. Kela toteaa, ettei se voi järjestää tulkkausta oletetun tarpeen perusteella tai mahdollisesti jossain vaiheessa syntyvän tulkkauksen tarpeen perusteella. Tulkkauspalvelulain mukainen vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelu ei ole ns. ennakoiva tulkkauspalvelu.

Hakemuksen ja tilauksen käsittely saattavat vaatia lisätietojen pyytämistä asiakkaalta tulkkaustarpeen selvittämiseksi. Asian laatu ja luonne saattavat asettaa erilaisia vaatimuksia käsittelyajan pituudelle yksittäisessä tapauksessa. Kela toteaa, että asiakkaan tekemä hakemus tulee aina ottaa välittömästi käsittelyyn sen saavuttua Kelaan ja asian käsittelyjärjestyksessä otetaan huomioon asian erityinen kiireellisyys. Tulkkauspalveluhakemukset on yleensä käsitelty alle kahden viikon käsittelyajassa, mutta vuoden vaihteessa on ollut käsittelyajoissa viivettä. Asiakas voi tarvittaessa perustellusta syystä kiirehtiä hakemuksensa käsittelyä ja hakemus voidaan mahdollisuuksien mukaan käsitellä jopa samana päivänä.

Vammaisten tulkkauspalvelukeskus (VATU-keskus), joka välittää tulkit ja hoitaa etäpalvelua, on auki ma-pe 7.30-20 ja la klo 8-15. Ulkomaanmatkahakemuksia käsitellään VATU-keskuksissa virastoaikana. Kela toteaa, että tilanne voi olla hankala, jos asiakas esimerkiksi toimittaa ulkomaan matkaa koskevan etuushakemuksen Kelaan perjantai-iltana ja matka alkaisi sunnuntaina. Myös tulkit voivat kieltäytyä ottamasta vastaan ulkomaanmatkatilauksia, mikäli tilaus tehdään kovin lähellä aiottua matkaa, mikä voi aiheuttaa haasteita tilauksen välittämiseen.

Kela toteaa, että yksittäisessä välitystilanteessa on aina kyse tulkkauspalvelulain soveltamisessa, jossa kokonaisharkinnan muodostavat asiakkaan vammaisuudesta aiheutuvat tarpeet tulkin osaamiselle, asiakkaan esittämän toive ja tilaukseen saatavilla olevat vapaat tulkit. Kela toteaa, että hakija on saanut tulkkauspalvelua hakemuksessa mainitsemalleen kesäkuun 2018 ulkomaanmatkalle. Asian käsittelyssä on kestänyt sen vuoksi, että tulkkaustarvetta on jouduttu selvittämään tarkemmin. Kela katsoo, ettei hakijalle ole aiheutunut asiassa kohtuutonta haittaa ja käsittelyaika on ollut riippuvainen asiakkaan ilmoittamista tiedoista. Hakija ei ole tehnyt tulkkauspalveluhakemusta ulkomaanmatkaa varten 28.1.2018 lukien, joten tällaista tilausta ei ole ollut Kelassa käsiteltävänä. VATU-keskus toteaa, että yleisesti ulkomaanmatkoja koskevat, hyvin lyhyelläkin varoitusaikalla tehdyt tilaukset pystytään yleensä toteuttamaan, mikäli tulkkaustarpeesta saadaan tarvittavat tiedot ja tilaukseen löytyy vapaita tulkkeja.

Kela toteaa, että Kelalle voi toimittaa hakemuksen paperilomakkeella tai verkkoasiointipalvelussa. Sähköposti ei ole Kelassa asiointikanavana, joten sähköpostilla etuusasioita ei voi Kelaan lähettää tietoturvasyistä. Lisäksi Kela toteaa, ettei asiakkaan ole tarvinnut 1.1.2018 alkaen hakea erillistä oikeutta tulkkauspalveluun ulkomaanmatkalla, jos kyse on alle vuorokauden mittaisesta matkasta Suomen naapurimaihin. Tällainen matka katsotaan kotimaan matkaksi. Jos ulkomaanmatka kestää yli vuorokauden, tulee asiakkaan hakea erillistä oikeutta tulkkauspalvelun käyttöön ulkomaanmatkalle.

Kela katsoo, ettei hakijaa ole Kelan käsityksen mukaan kohdeltu epäsuotuisammin muihin Kelan tulkkauspalvelun asiakkaisiin verrattuna. Kela lisäksi katsoo, ettei sen voida näiden tietojen perusteella katsoa laiminlyöneen kohtuullisten mukautusten tekemistä hakemuksessa esitetyissä tilanteissa. Kela pyrkii käsittelemään hakemukset hallintolain edellyttämällä tavalla ilman aiheutonta viivytystä ja huomioiden asiakkaan mahdollinen asian kiirehtiminen.

Esittelijän esitys

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta jättää hakemuksen tutkimatta toimivaltaansa kuulumattomana.

Kysymyksenasettelu

Asiassa on arvioitava, onko yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalla toimivaltaa tutkia hakemus ja jos on, onko vastaaja syrjinyt hakijaa hänen vammaisuutensa perusteella, kun vastaajan menettely voi estää hakijaa lähtemästä äkkilähdölle.

Perustelut

Sovellettavat oikeusohjeet

Yhdenvertaisuuslakia (1325/2014) sovelletaan sen 2 §:n 1 momentin mukaan julkisessa ja yksityisessä toiminnassa. Yhdenvertaisuuslain 8 §:n mukaan syrjintä muun ohella vammaisuuden perusteella on kielletty.

Välittömänä syrjintänä pidetään yhdenvertaisuuslain 10 §:n mukaan sitä, että jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvän syyn perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu, kohdellaan tai kohdeltaisiin vertailukelpoisessa tilanteessa. Välillisenä syrjintänä pidetään yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaan sitä, että näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella, paitsi jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Yhdenvertaisuuslain 15 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla. Samaisen lain 15 §:n 2 momentin mukaan mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen ihmisen tarpeiden lisäksi 1 momentissa tarkoitetun toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki.

Yhdenvertaisuuslain 20 §:n 3 momentin mukaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi muissa kuin työsuojeluviranomaisen toimivaltaan 22 §:n mukaan kuuluvissa asioissa kieltää asianomaista jatkamasta tai uusimasta syrjintää tai vastatoimia taikka määrätä tämän ryhtymään kohtuullisessa määräajassa toimenpiteisiin tässä laissa säädettyjen velvollisuuksien täyttämiseksi. Lautakunta voi asettaa antamansa kiellon tai määräyksen tehosteeksi uhkasakon.

Yhdenvertaisuuslain 21 §:n 2 momentin mukaan se, joka katsoo joutuneensa syrjityksi tai vastatoimien kohteeksi, voi saattaa syrjintää tai vastatoimia koskevan asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi 20 §:n 3 momentissa säädettyjä toimenpiteitä varten.

Vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta annetun lain (133/2010, jäljempänä tulkkauspalvelulaki) 5 §:n mukaan oikeus tulkkauspalveluun on henkilöllä, jolla on kuulonäkövamma, kuulovamma tai puhevamma ja joka vammansa vuoksi tarvitsee tulkkausta työssä käymiseen, opiskeluun, asiointiin, yhteiskunnalliseen osallistumiseen, harrastamiseen tai virkistykseen. Lisäksi edellytyksenä on, että henkilö kykenee ilmaisemaan omaa tahtoaan tulkkauksen avulla ja hänellä on käytössään jokin toimiva kommunikointikeino.

Tulkkauspalvelulain 7 §:n mukaan se, jolle on myönnetty oikeus tulkkauspalveluun, voi käyttää palvelua myös ulkomaanmatkoilla, jos matka liittyy henkilön tavanomaiseen elämään, opiskeluun tai työssä käymiseen.

Tulkkauspalvelulain 10 §:n mukaan Kansaneläkelaitos voi järjestää tulkkauspalvelun joko tuottamalla palvelun itse tai hankkimalla sen muilta palveluntuottajilta. Kansaneläkelaitoksen tulee järjestää tulkkauspalvelu kokonaistaloudellisesti edullisimmin, huomioiden samalla asiakkaiden yksilölliset tarpeet. Vaativissa tulkkaustilanteissa palvelu voidaan järjestää siten, että käytettävissä on kaksi tai useampia tulkkeja. Tulkkauspalvelua järjestettäessä on otettava huomioon palvelunkäyttäjän toivomukset, mielipide, etu ja yksilölliset tarpeet sekä hänen äidinkieltensä ja kulttuuritaustansa.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta

Tässä tapauksessa on riidatonta, että hakijalla on ollut oikeus saada tulkkausta ulkomaanmatkojaan varten. Hakija on saanut tulkit kesäkuun 2018 matkalle, eikä kyseessä ole ollut äkkilähtö. Hakija ei ole tehnyt tulkkitylausta hakemuksessa mainitsemalleen äkkilähdölle 28.1.2018 lukien. Kela ei ole siten tällaista tilausta käsitellyt.

Yhdenvertaisuuslain 21 §:n mukaisesti se, joka katsoo tulleen syrjityksi, voi saattaa asian yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsiteltäväksi. Tässä tapauksessa hakija ei ole tehnyt hakemusta äkkilähdöstä ja on saanut tulkit kesäkuun 2018 matkalle, eikä hakija siten ole oikeussuojan tarpeessa. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltaan ei kuulu tutkia luonteeltaan hypoteettisia kysymyksiä, eikä arvioida yleisellä tasolla jonkin menettelyn tai käytännön yhdenvertaisuuslain mukaisuutta lainkäyttöpäätöksissään, vaan käsitellä ja ratkaista tapauksia, joissa hakijalla on oikeussuojan tarve. Lautakunta siten katsoo, että hakemus on jätettävä tutkimatta lautakunnan toimivaltaan kuulumattomana. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa selvyyden vuoksi vertailukelpoisesta asemasta, että hakijaa ei voida verrata käsiteltävässä olevassa asiassa yleisesti muihin ihmisiin.

Johtopäätös

Edellä todetuista perusteista yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta jättää hakemuksen tutkimatta toimivaltaansa kuulumattomana. Näin ollen hakijan vaatimukset vastaajan menettelyn kieltämiseksi ja uhkasakon asettamiseksi on hylättävä.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta päätti jättää hakemuksen tutkimatta lautakunnan toimivaltaan kuulumattomana.

Lainkohdat

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 2, 8, 10, 13, 15 ja 28 §

Laki vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta (133/2010) 5, 7 ja 10 §

Muutoksenhaku

Muutoksenhakuohjeus liitteenä.

Asian ovat päättäneet Tuomas Ojanen (puheenjohtaja), Merja Heikkonen, Paula Ilveskivi, Riitta-Maija Jouttimäki ja Jenny Rintala. Asian esittelijä Julia Puumalainen.